

lődéssel olvassa ezt az egészében izgalmas ismeretterjesztő könyvet. A szerkesztői egységesítés feladatát ezúttal önálló koncepcióval Kiss László végezte. Befejezésül: Szeretnénk, ha ezek a könyvek vagy legalább a soron követ-

kező új kötetek nem hiányoznának könyvesboltjainkból, így legalább korlátozott példányszámban vásárlói igényeket is kielégíthetnének. (Szeged 1963—1968.)

FAZEKAS ISTVÁN

MAI SZEGEDI IRÓK

MOCSÁR GÁBOR: KERÉK EGYMILLIÓ

„Van-e kor, amely nem kiált szatirráért? — tűnődik el Mocsár Gábor az *Illetlenek* című kisregény epilógusában. A *Pávától*-ban két évvel ezelőtt fölített szónoki kérdésre újabb és újabb szatírák megjelenése válaszolt: az író az ötvenes évek ellentmondásainak „lemeztelenítése” után legújabb korunkba lépett *Kerek egymillió* című kötetébe foglalt három művével.

S nem csupán időben lépett előbbre. Annak idején a *Pávától* kritikusai joggal rótták fel a szerzőnek a könyv hibái között, hogy az ábrázolás erejét gyengíti „a nem mindig indokolt bőbeszédűség, a cselekménybe belenőtt anekdotázás, terjengősre sikerült eszmetutatózás és néhány szakállas vicc”. (Bor Ambrus, Kortárs 1967. 5. sz.) Ma — bár a *Kerek egymillió* stílusa sem mentes még teljes egészében ezektől a hibáktól — éppen Mocsár az, aki — s gondoljunk csak az *Öznyalató* anekdotázó Ambrus bácsijára — régebbi önmagához is szatirikusan viszonyul. A *Pávától* alkotója — hogy csak egy apróság-ra hívjuk fel a figyelmet — még nem tartotta szükségesnek, hogy egy anekdotát félbeszakítson, vagy, ha azt megtette, később külön fejezetben tért vissza rá (pl. *Kügazítjuk a plébános elbeszélését*), az *Öznyalató* írója közbevág, ha úgy véli, hogy az anekdota a cselekmény továbbvitelét gátolja.

Következőképp: a hősök által megélt anekdotikus történetek nem vezetnek bele a regényeket a bonyodalmas mellékcelekmények dzsungelébe, csupán arra szolgálnak, hogy teljesebbé tegyék a jellemzést, s így az alakok megjelenítése dinamikusabb formában történik. Ugyanakkor a bőbeszédűségnek a tárgyalt kötetben is föllelhető még hébe-hóba egy variánsa: a túlmagyarázás. Az olvasó például magából a cselekményből is világosan kikövetkeztetheti mindenfajta írói magyarázat nélkül (128—130. lap) az *Öznyalató* csárda funkcióját. Ezekről a hibáktól mégis szívesen eltekint az immár nem „szakállas” szó-

játékok, az ízes stílus kedvéért („delirizál” vagy „billegeti az eszt” stb.).

Ha a *Pávától* két kisregényét úgy fogjuk fel, mint az író két, módszerben más és más kísérletét arra, hogy a kort a szociográfiák, regények pontos kontúrú rajzain túlmenően úgy mutassa be, hogy elébe tartja a szatíra torzításaiban is igazmondó tükrét is — akkor most az újabb szatírákötetet lapozva három írás esetében három módszer kipróbálásának lehetünk tanúi. Közülük az *Öznyalató* használja föl talán a legtöbb szatirikus ábrázolási lehetőséget. Szűkebb értelemben véve maga az egész kisregény paródia, méghozzá kulcsparódia, mely az irodalmi élet visszásságait gúnyolja ki.

Kivételes hatása, ereje abban van, hogy — bármennyire is csábító lehetőség lenne az irodalom területén maradni, a könnyebb ellenállást választva — ezeket a visszásságokat nem önmagukban ábrázolja, hanem mintegy a társadalmi — jelen esetben a szövetkezeti élet ellentmondásainak párhuzamaként. Ahogy a gazdasági élet kitermeli az Uzom-trió három s háromféleképp elősködő tagját, úgy hozza létre ennek függvényeként az irodalmi élet három tipikus parazitáját: Leptit, Timurt és Borotvait, vagy helyi megfelelőiket (Josika Kálmán, Huzath György, Politsányi Ernő). A hármasszám, akárcsak a népmesékben, többször is felbukkan, s nem véletlen, hogy a leszámolás idejét is három névtelen és szótlán férfiú megjelenése jelzi minden további fölösleges magyarázkodás helyett.

A címadó kisregényben megismerkedhetünk az egyik legeredetibb Mocsár-hőssel, aki szintén ennek a valóságosnak a kreációja. Bruszt Menyhárt alakjában a kalandregények szélhámoságukban is rokonszenves hősei élednek újjá. Írói szempontból a leghibátlanabb szatirikus Mocsár-regény ez, hiszen hőse nem olyan stagnáló figura, mint a *Pávától* Kartács elvtársa, akinek csupán jellembeli tulajdonságai határozzák meg a

komikumot. Bruszt Menyhárt cselekvő hős, aki éppen azon bukik el, hogy akaratlanul is megteremtője, majd része, s végül „áldozata” lesz egy bürokratikus mechanizmusnak, mely alig hogy életképesé válik, maga is élősdivé önállósítja magát, mintegy félrelökve alkotóját is. Az ábrázolás korszerű volta nemcsak abban van, hogy az ír ezúttal egy minden modern társadalomra jellemző, általánosabb érvényű (lásd: Parkinson-törvény) problémát jelöl ki írói térképén, hanem abban is, hogy olvasójára bizza a választást: melyik élősdí a szimpatikusabb?

Mocsár Gábor szatírái nemcsak saját munkásságában, hanem mai, egyre gazdagodó szatírairodalmunkban is fontos szerepet töltenek be. Örkeny groteszkjeitől, Rákosy Gergely és Moldova hiperbolisztikus történeteitől nemcsak hagyományosabb formai fegyverzetében különböznek, de abban is, hogy a valóság megőrzi bennük pontos méreteit. Lukács György írja a szatíráról: „A valóság szatirikus hatása azon nyugszik, hogy az illető társadalmi állapotot, az illető rendszert, osztályt stb. azáltal már jellemelve látjuk, hogy benne ilyesmi *egyáltalában lehetséges*. A legkevésbé sem vizsgáljuk, vajon átlagos, tipikus, avagy

valószínű-e; a pusztá lehetőség — még ha a dolog »véletlenszerűségét« elismerjük is — bőven elég, hogy a szatíra tárgyát teljesen *kielégítően jellemzettnek érezzük.*”

A Kerek egymillió szerzőjének szatíraírói módszere éppen abban ragadható meg, hogy a mai magyar valóság írókartográfusaként emeli át művébe és rendszerezi, „szükségyszerűsíti” azokat a „véletleneket”, melyek társadalmi fejlődésünk ellentmondásainak termékei, egyben újratermelői is. A klasszikus szatíra módszereitől csak egyszer tér el könyve végén a kritikus félreértésből néhol humoreszkké degradált *Süli-bógniban*, melynek nagy fekete mercijébe — képletesen szólva — elfér minden élősködő hóse. A *Süli-bógni* — szimbólum. Jelképe a társadalmi fejlődést énesen kacskaringókba terelni akaró szatirikus hősök bukásának. De — s ez újabb írói próbálkozások előjátéka — megmaradásuknak is, ahogy a már hagyományos mocsári epilógus figyelmeztet: „A legnagyobb csoda azonban... mégis az volt, hogy bár a kocsii teteje behorpadt, ablakai kihulltak, a bennülőknak az ijedségen kívül semmi bajuk sem történt.” (*Szépirodalmi Könyvkiadó 1968.*) VERESS MIKLÓS

PAPP LAJOS: SUGÁRÚT 55

Aki rendszeresen olvasta Papp Lajos verseit az elmúlt négy évben, tehát azóta, hogy legutóbbi *Aramlások* c. kötete megjelent, az minden különösebb kockázat nélkül megjósolhatta, hogy a következő verseskönyv — az előzőek nagy értékeinek elismerése mellett is — a költő eddigi csúcsteljesítménye lesz. A tavalyi *Tiszatáj* versantológiában levő költeménycsokor már komoly bizonyíték volt erre, a *Sugárút 55* megjelenésével pedig a várakozás mindenben igazolódott.

Ez a kötet új szakasz kezdetét jelenti Papp Lajos költészetében. Pedig a legvégső lényeg nem változott: a pártos elkötelezettség, a szocialista humánus eszménye iránti rajongás, számos formai, kifejezésbeli „titok” birtoklása — egyszóval a költői magatartás és mesterség ugyanaz. De ezen a költői alapkörön belül fontos átrendeződés ment végbe lírájában.

Milyen erők hatására? Sok mindent meg lehet nevezni, s ha lenne rá hely, bizonyítani is könnyű volna közreműködésüket. Rangosor nélkül: a költő felnőtt férfivé válása, a belső költői érés, eddigi költészete tanulságainak hasznosítása; életünk újszerű problémáinak

átérzése, a magyar líra általános fejlődésének hatása stb. Mindezek kölcsönhatása idézte elő azt a szemléleti elmélyülést, gondolatibb líraiságot, formai mértéktartást, testre szabottságot, ami az új kötet legnagyobb erénye.

Az imént lírájának belső átrendeződéséről beszéltünk. Tehettük ezt azért, mert valóban költői alaptermészetével összhangban ment végbe a hangváltás nála. S ha Papp Lajos költészetének legfontosabb rétegeit *kezdetől fogva* a közéleti és magánéleti tematika egységében, valamint bizonyos idilli hajlamban látjuk, ez a szemléleti-formai elmélyülés *valamennyit* áthatja, átrendezi.

Közéleti lírája a régebbi „kikiáltó” hangnem, a deklaratív tónus és stílus helyett — ami egyébként a maga történelmi korában és a költői életkort tekintve nagyon is helyénvaló volt — egy sokkal mélyenszántóbb, a felszínről lényegre hatolóbb „köznapis közéletiséget” juttat érvényre. Az 1956 után új fejezetet kezdő magyar közéleti líra legjobb eredményeihez csatlakozó költészet ez, amely — a sematizmus, a vezércikkyszerűség útvesztőit messze elkerülve — az egyszerű életre, a minden-